

K VÝVOJI A PODOBĚ KLÁŠTERNÍHO PIVOVARU V BRNĚ-KRÁLOVĚ POLI ¹

Petr Holub

Pivovar při kartuziánském klášteře v Brně-Králově Poli vznikl ve dvacátých letech 17. století v jihozápadním nároží klášterního komplexu. Archeologickým výzkumem v roce 2006 byly odkryty jeho jednotlivé části, které byly dále konfrontovány s archivními prameny. Dispozice pivovaru byla v podobě písmene L. V prostoru východního křídla se nacházela sladovna. Archeologicky byla zkoumána dvoukomorová sladovnická pec. Severní křídlo bylo vyhrazeno pivovaru a sestávalo (od severu) z varny, spilky a pivovarského sklepa. V prostoru varny bylo zachyceno vytápěcí zařízení pivovarské pánve. Spilka byla oproti okolnímu terénu částečně zahloubena. Výstav pivovaru činil v polovině 18. století 910 sudů (cca 200 000 litrů).

Klíčová slova: Kartuziánský klášter – pivovar – Brno – sladovna – Královo Pole – novověk

TO THE DEVELOPMENT AND DESIGN OF THE BREWERY IN BRNO-KRÁLOVO POLE

The brewery at the Carthusian monastery in Brno-Královo Pole originated in 20s of 17th century in the southwestern corner of the monastery complex. The archeological research in 2006 uncovered some of its individual parts which were confronted with archival sources. The disposition of the brewery was in the form of letter L. The malt house was located in the area of the east wing. The north wing was reserved for the brewery and it consisted (from the north) of the brewhouse, a fermenting room and a brewery cellar. In the area of brewhouse the heating equipment of brewing pan was recognized. The fermenting room was partially sunk towards the surrounding terrain. The production of the brewery was 910 barrels (about 200 000 liters) in the middle of the 18th century.

key words: Carthusian Monastery – Brewery – Brno – Malt House – Královo Pole – Modern Times

Bývalý kartuziánský klášter v Brně-Králově Poli prošel v letech 2000–2008 rozsáhlou rekonstrukcí doprovázenou několika záchrannými archeologickými výzkumy a stavebně-historickými průzkumy². Právě tyto akce přinesly množství poznatků, které zásadně doplňují a částečně mění dosavadní stav poznání o stavebním vývoji kláštera. Architektonickému vývoji kláštera se věnoval zejména Jan Bukovský, který do literatury vnesl základní, doposud tradované vývojové schéma k nejstaršímu období (Bukovský 1991, Bukovský 1994). Jeho pozorování vycházejí především z průzkumu prováděného při rekonstrukci klášterního areálu na počátku sedmdesátých let minulého století. Ve stejné době proběhl i archeologický výzkum Muzea města Brna pod vedením Dany Cejnkové (Bukovský – Cejnková 1975). V odborné literatuře stavební dějiny a historii kláštera obsáhleji popsali také Bohumil Samek (Samek 1994, 230–233) a Karel Kuča (Kuča 2000, 404–422), naposledy je klášter zastoupen v Encyklopedii moravských a slezských klášterů (Foltýn a kol. 2005, 196–200) a v Encyklopedii řádů a kongregací v českých zemích

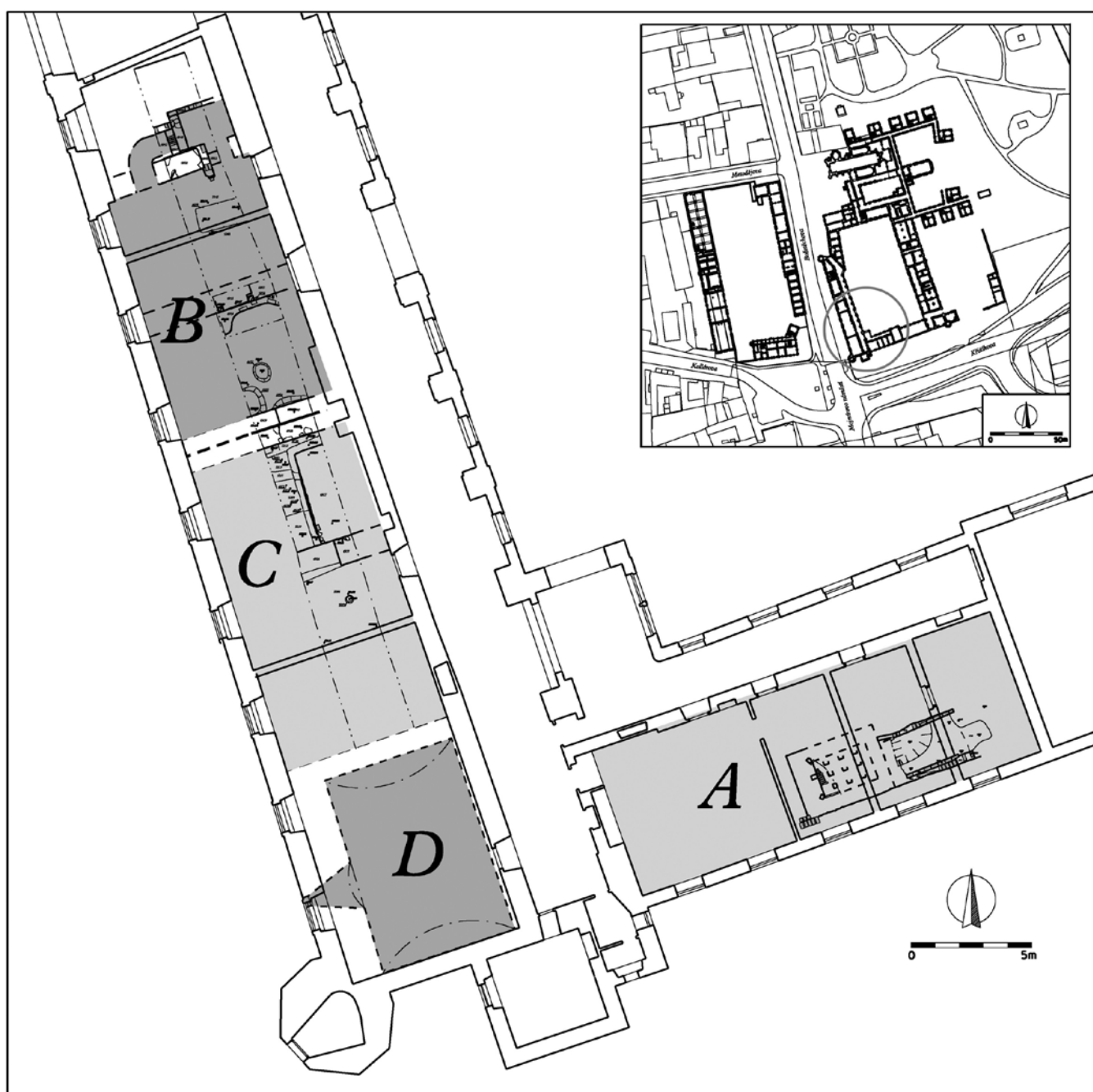
(Buben 2007, 328–334). Na historii kláštera je zaměřen i sborník Cartusia brunensis, dějiny královopolského kláštera a jeho proměny v 21. století (Bukovský – Flodrová – Rábová – Honzík – Holub – Merta – Antl – Sadílek – Vrána 2005). Klášteru a jeho vývoji se věnují i nově vydané Dějiny Králova Pole (Řepa a kol. 2004). Klášter kartuziánů sv. Trojice (Cella Trinitatis) byl založen moravským markrabětem Janem Jindřichem (1322–1375), který povolal roku 1369 z dolnorakouského Gamingu Gottfrieda z Anasu (Enže) a ustanovil ho rektorem kláštera (Jan 2004, 43). Markrabě věnoval klášteru kromě hospodářské základny (Hosák 2004, 207–210; Jan 2004, 40) též svoje zdejší sídlo (Jan 2004, 43; Kuča 2000, 411). Samotná ves Královo Pole je doložena ve čtyřicátých letech 13. století zmínkou v zakládací listině herburského kláštera Cella sanctae Mariae v Brně, vydané králem Václavem I. snad roku 1240, spíše však až roku 1243 nebo 1244. Ve druhé polovině 13. století získali farní práva ke Králově Poli johanité ze starobrněnského špitálu sv. Ducha, kteří zde také roku 1279 nechali vysvětit kostelík sv. Víta (Jan 2004, 26–32).

¹ Příspěvek vznikl s podporou projektu Moravskoslezská škola archeologických doktorandských studií II, GAČR 404/09/H020.

² V letech 2001–2007 provedla společnost Archaia Brno, o. p. s. v areálu kláštera několik záchranných archeologických výzkumů, v rámci kterých byl sledován i stavební vývoj kláštera (akce A145/2001, A23/2002, A62/2002, A110/2003, A117/2003, A101/2004, A29/2005, A006/2006, A015/2006, A090/2006, A113/2007, A03/2008, A52/2008, A87/2008). Výzkumy byly předběžně publikovány na stránkách Přehledu výzkumů: Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Sadílek 2001, 84–85; Holub – Kováčik – Merta – Peška – Procházka – Zapletalová – Zůbek 2002, 103–105; Holub – Kováčik – Merta – Peška – Zapletalová – Zůbek 2003, 74–75, 84–85; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Polánka – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2004, 79–81; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Polánka – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2006, 203–20; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Polánka – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2007, 437–438; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2009, 345–347; Holub – Kolařík – Merta – Peška – Sedláčková – Zapletalová – Zůbek 2010.

Vzhledem k lokaci královopolského kláštera v těsné blízkosti středověkého města Brna (3,4 km severně od městských hradeb) nemohlo být v průběhu středověku vařeno v Králově Poli pivo. Tato situace se mění v návaznosti na události počínající třicetileté války. Dne 12. prosince 1620 opustila po bitvě na Bílé Hoře protestantská posádka královopolský klášter a mniši s převorem v čele se opět ujali svého majetku. Převor Jan Vogelius se po revizi škod bez otálení začal starat o kompenzace. Mimo požadavků o přidělení zkonfiskovaných vsí a městeček žádal převor o povolení, aby klášter pro povznesení svého hospodářství mohl přímo v Králově Poli založit pivovar a pivo z tohoto pivovaru směl čepovat svým poddaným a nejen jim (Kocman 2004, 78–79; Žák 1929, 71–72).

Úpěnlivé prosby o náhradu škod byly nakonec částečně vyslyšeny a Ferdinand II. privilegiem ze 7. ledna 1623 udělil kartuziánům výsadu, aby mohli ve svém nově postaveném pivovaru různá piva vařit a dále je šenkovat i prodávat (Žák 1929, 74). Šenkovní výsady (kromě vaření piva i právo na šenk vína v kartuziánském domě v Brně) poškozovaly hospodářské zájmy brněnských měšťanů. Mnohaleté spory královopolských kartuziánů s brněnskými měšťany musel nakonec vyřešit až 1. listopadu 1628 císař, který rozhodl tak, že omezil podmínky dohody obou svářících se stran na svá dvě privilegia udělená kartuziánům. Privilegium na nově postavený pivovar a na právo výčepu piva omezil tak, že právo výčepu piva se nevztahuje na vesnice, které klášter získá v obvodu práva mílového (Kocman 2004, 80–81).

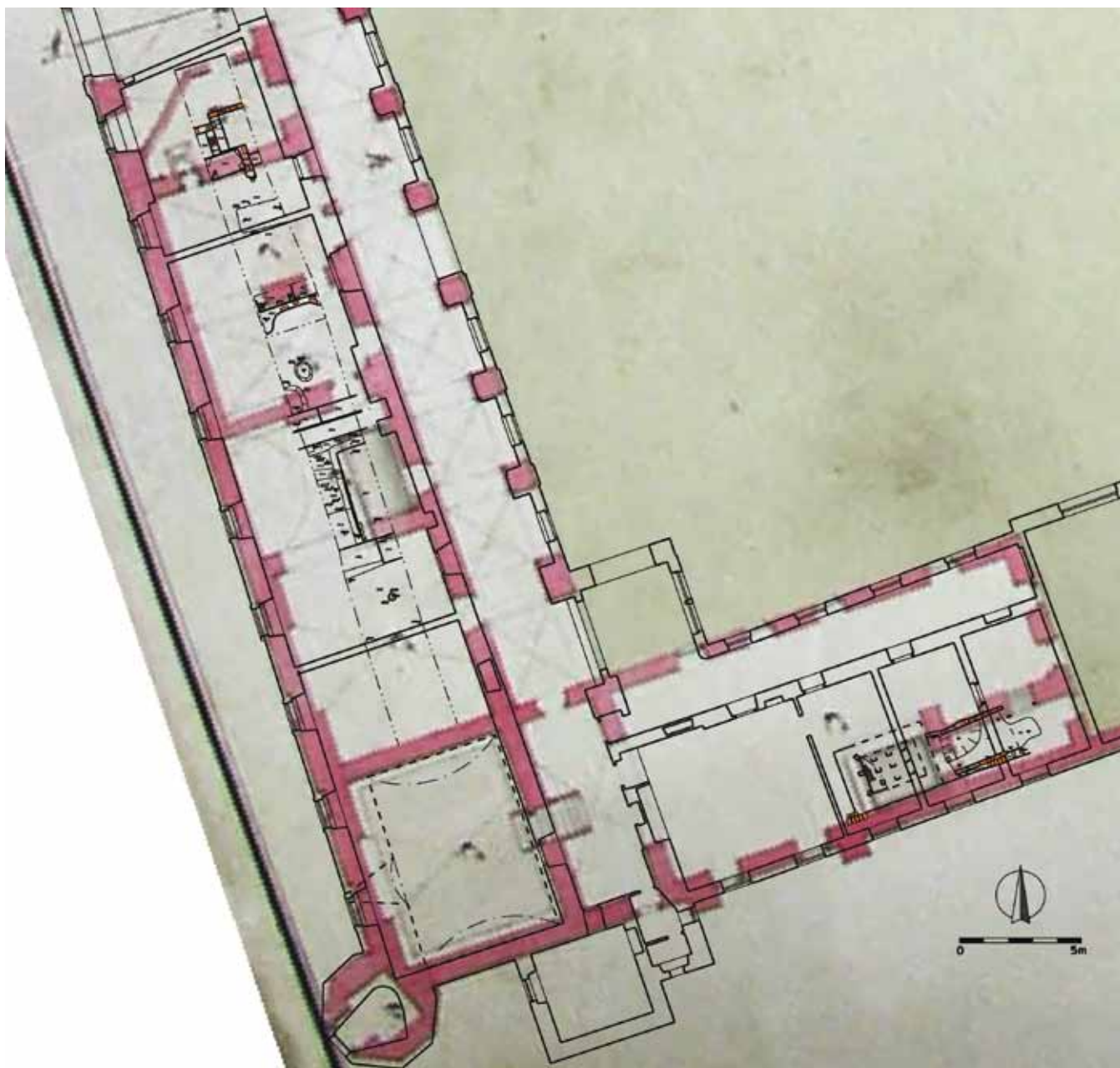


Obr. 1: Zachycení pivovaru v rámci areálu kartuziánského kláštera v Králově Poli a detail půdorysné situace pivovaru. A – sladovna, B – varna, C – spilka, D – sklep

Z nejnovější archeologických výzkumů, ale i z ikonografických pramenů víme, že nejstarší královopolský pivovar byl situován v jihozápadním nároží současného klášterního areálu na křížení ulic Božetěchova a Křížíkova (Holub 2008, 16–17). V této podobě fungoval pivovar přes 150 let. K roku 1750 máme v úředních soupisech půdy (tereziánský katastr) zmínky o panském dvoře v Králově Poli. Dle soupisu vystavil královopolský pivovar v této době ročně 910 sudů piva (Kocman 2004, 88), což je přes 200 000 litrů. Sud piva se v té době prodával po 50 krejcarech a veškerý výstav stačil klášter vyšenkovat ve svých pěti hospodách v Králově Poli, Obřanech, Střelcích, Žabovřeskách a Radlase (Žák 1928, 89–90). Ve druhé polovině 18. století můžeme uvažovat o přestěhování pivovaru, popřípadě o rozšíření jeho kapacit, do prostoru hospodářského dvora, naproti přes dnešní ulici Božetěchova. To naznačuje i architektonický detail nalezený při rekonstrukci pivovaru v hospodářském dvoře. V nároží zděného cihelného pilíře byl zazděn kamenný kvádr s datací k roku 1769 (Holub 2008, tab. 113). Vzhledem k umístění pivovaru ve staré poloze na Stoschekově plánu z roku 1787 musíme uvažovat o přemístění pouze části provozu, např. sladovny, a o fungování obou provozů současně.



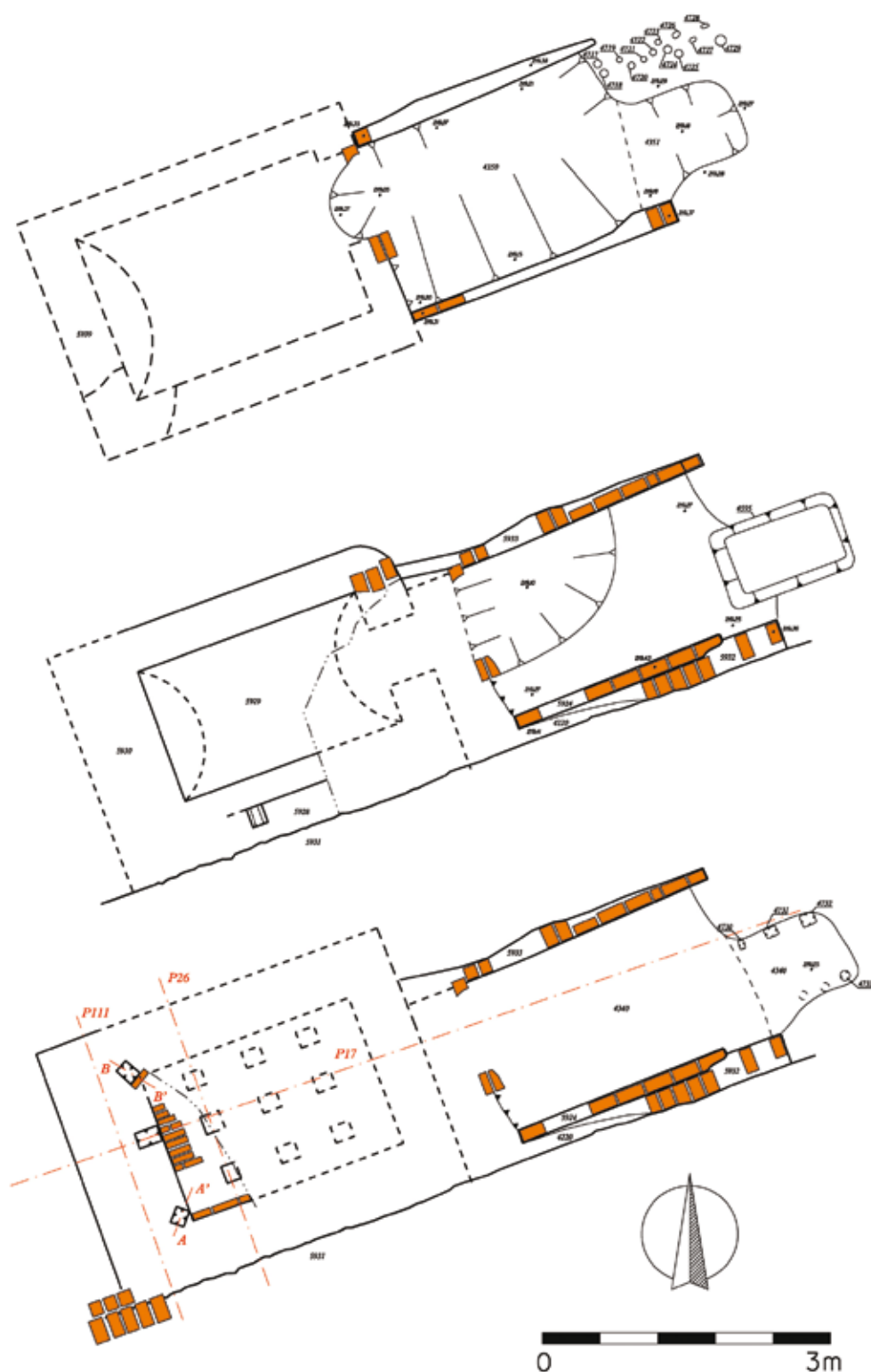
Obr. 2: Výřez veduty P. Martina Aretia z osmdesátých let 17. století zachycující klášterní pivovar (uloženo Muzeum města Brna i.č. 2196)



Obr. 3: Soutisk nálezové situace archeologického výzkumu a archivního plánu K. Stoscheka (Brno-Královo Pole, kartuziánský klášter, zaměření stávajícího stavu, přízemí. Sign. Stoschek Ingenieur, dat. 1784. MZA Brno, D 22 Sbírka mapa a plánů, inv. č. 320, sign. 411, č. mapy M 13/14)

Ale přejdeme zpět k podobě původního klášterního pivovaru, jehož vznik je datován do dvacátých let 17. století. Nejstarší vyobrazení královopolského klášterního pivovaru je zachyceno na vedutě p. Martina Aretia vytvořené pravděpodobně ve druhé polovině 17. století a zachycující tak čerstvě novou podobu velkého dvora kartuziánského kláštera vzniklou v návaznosti na události třicetileté války. Pivovar je zde zachycen pod číslem 22 jižně hlavní vstupní brány. V přízemí budovy pivovaru jsou patrná dvě atypická obdélná okna. Východním směrem k říčce Ponávce se z budovy pivovaru vykládá křídlo se sladovnou,

na níž dále navazuje skleník. Věž v nároží má pouze dekorativní charakter a s funkcí pivovaru nesouvisí. Celá půdorysná podoba pivovaru je velice dobře patrná na plánu K. Stoscheka z roku 1787. Plán vznikl v době po zrušení kláštera za účelem jeho nikdy nerealizované přestavby na sirotčinec. Kromě navrhovaného stavu zachycuje i ten současný³. Pivovar se sladovnou je zde zachycen v pravém dolním rohu pod písmenem C označený jako „Malz und Brauhauß“. Celá dispozice pivovaru tvoří objekt ve tvaru písmene L, kdy východní křídlo představuje sladovnu, severní křídlo pak samotný pivovar.



Obr. 4: Sladovnická pec odkrytá archeologickým výzkumem v roce 2006. Nahoře nejstarší stavební fáze, uprostřed mladší stavební fáze, dole mladší stavební fáze v úrovni dna horní komory pece. Kresba L. Sedláčková, P. Holub

3 Brno-Královo Pole, kartuziánský klášter, zaměření stávajícího stavu, přízemí. Sign. Stoschek Ingenieur (Wenzel Johann podle inventáře), dat. 1784. MZA Brno, D 22 Sbírka mapa a plánů, inv. č. 320, sign. 411, č. mapy M 13/14.

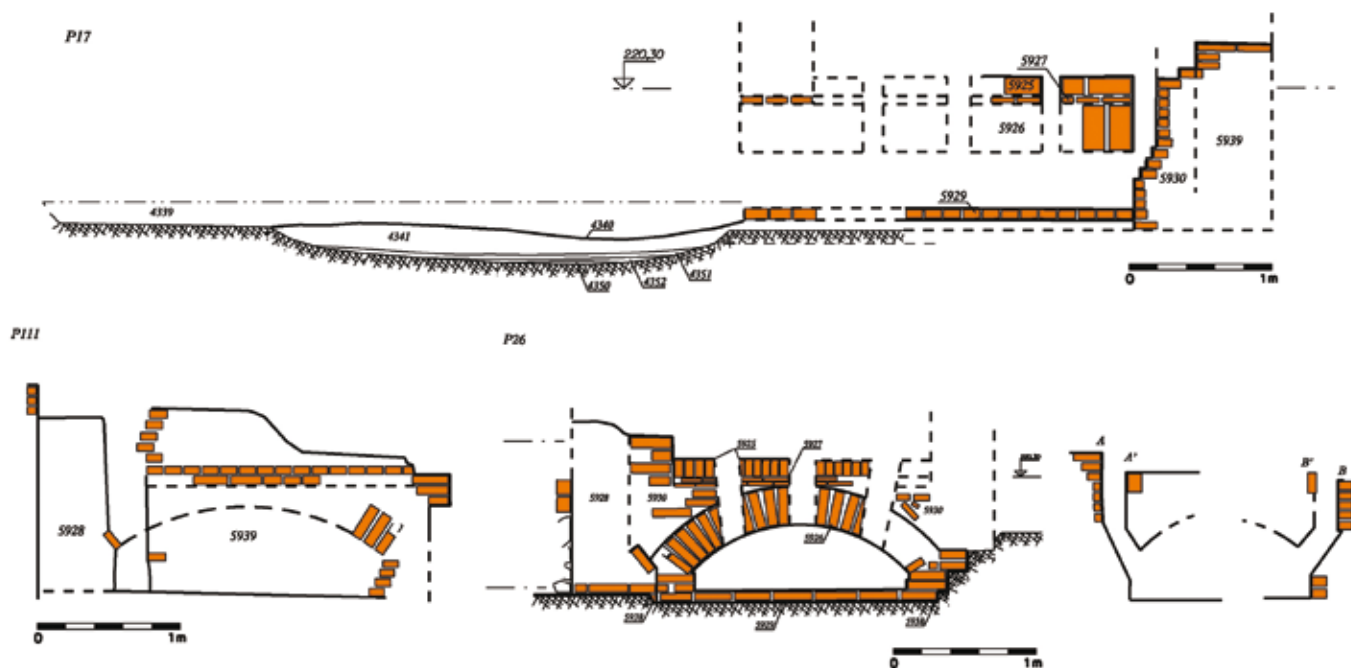
Archeologicky byly konstrukce související s původní dispozicí zjištěny v rámci záchranného archeologického výzkumu v roce 2006 (Holub 2008, 16–17). Již dříve však byly některé z konstrukcí odhaleny a archeologicky dokumentovány v rámci rekonstrukce areálu v sedmdesátých letech 20. století (Bukovský 1994, 33). V souvislosti s vyhodnocením nálezové situace došlo však tehdy k pochybení, později převzatému i jinými badateli, a otopné zařízení náležející novověkému pivovaru bylo interpretováno jako středověké hypocaustum (Bukovský 1994, 33; Konečný 1983, 460–462). Další archeologické výzkumy prováděné v prvním desetiletí nového milénia však uvádějí nálezovou situaci na pravou míru a důvodně interpretují nalezené zařízení jako součást pivovaru.

Východní křídlo nalezeného komplexu bylo tvořeno sladovnou. Archeologickým výzkumem v létě roku 2006 byla zachycena při hloubení stavební jámy novostavby budovy SO 422 sladovnická pec. Částečně zahloubené zařízení vyčnívalo svou horní komorou nad povrch geologického podloží, na které byla realizována skrývka stavební mechanizací. V průběhu skrývky tak byla pec bohužel porušena a zůstalo dochováno pouze torzo. Z daného archeologického nálezu můžeme soudit, že tento prostor byl užíván pro sušení sladu, můžeme jej tedy nazývat hvozdem. Vlastní sladovnická pec (valach) byla dvoukomorová konstrukce. Dolní komora – topeniště byla vystavěna na obdélníkovém půdoryse o vnějším rozměru 3,7 × 2,6 m s vnitřním rozměrem 2,4 × 1,4 m. Obvodové zdivo s.j. (stratigrafická jednotka) 5930 bylo vystavěno z cihel formátu 6,5 × 14,5 × 28 cm pojených žlutou plasticou hlínou. Dolní komora byla zaklenuta segmentovou klenbou s.j. 5926. Sledovaná konstrukce představovala druhou vývojovou fázi. Z první fáze pece se dochovalo torzo přizdžené k jižní ohradní zdi – obvodové zdivo s.j. 5928 s patrným náběhem segmentového zaklenutí (srov. řez P26, P111). Také v západní stěně s.j. 5939 byla ve druhé fázi pece vystavěna plenta s.j. 5930 (řez P17). V době fungování sladovny máme přesvědčivě dokázanu minimálně jednu generální rekonstrukci pece – valachu. Podlaha

topeniště pece byla vyzděna taktéž z cihelného zdiva (s.j. 5929). Klenbou prostupovalo 4–5 trojic otvorů, které přiváděly teplo do horní komory pece. Z té se dochovaly pouze obvodové stěny a podlaha vystavěná z pálených cihel stavěných na styčnou plochu (s.j. 5925). Pro uložení podlahy horní komory byla nad klenbou vyzděna dorovnávká z plochých střešních tašek s.j. 5927. O funkci horní komory lze uvažovat jako o prostoru pro uložení akumulačního média – kamenů jímajících teplo a posléze ohřívajících vzduch, jenž se využíval pro sušení sladu. Takto by tedy zařízení fungovalo na principu dvouúčinného hypocausta. Je také ale možné, že se pro sušení sladu na hvozďe užíval přímo dýmný horký vzduch vycházející z pece. V dnes snesených horních patrech budovy nebo nad budovami vlastního pivovaru lze očekávat umístění humna.

Východně vlastní pece navazoval na topeniště zahloubený obslužný prostor o rozměrech 3,4 × 1,8 metru. Předpecí bylo vyzděno cihelnými zídками s.j. 5932, 5933 a 5924 opět ve dvou patrných fázích. Na Stoschekově plánu je patrný přístup do prostoru předpecí v jeho severní stěně. Archeologicky je doložen vstup východní stěnou. Stěny vstupu byly zpevněny a upraveny dřevěnými konstrukcemi, což naznačuje série kůlových jamek (4717–4729) v jeho severní stěně – doklad snad vyplétané proutěné konstrukce – v jedné fázi a dále série sloupových jam (4730–4733) v další fázi vývoje. Jižní stěnu tvořila gotická ohradní zeď areálu (s.j. 5931). V prostoru vstupu byla také v jedné ze stavebních fází pece vyhloubena obdélná jáma s.j. 4595, která sloužila snad jako zdroj hlíny při drobných opravách pece. Zásyp jámy s.j. 4353 je datován keramickým materiálem do průběhu 17. století, stejně tak jako některé úrovně podlah předpecí (s.j. 4341), přičemž nejstarší z nich lze datovat již do jeho první poloviny (4352).

Usušený slad se musel mlít, k čemuž mohl sloužit klášterní mlýn umístěný pod hrází rybníka bezprostředně za klášterem, patrný např. na prvním vojenském mapování a se třemi koly zobrazený i na plánu indikační skici z roku 1826⁴.



Obr. 5: Sladovnická pec odkrytá archeologickým výzkumem v roce 2006. Řezy dle vyznačení na obr. 4. Kresba L. Sedláčková, P. Holub



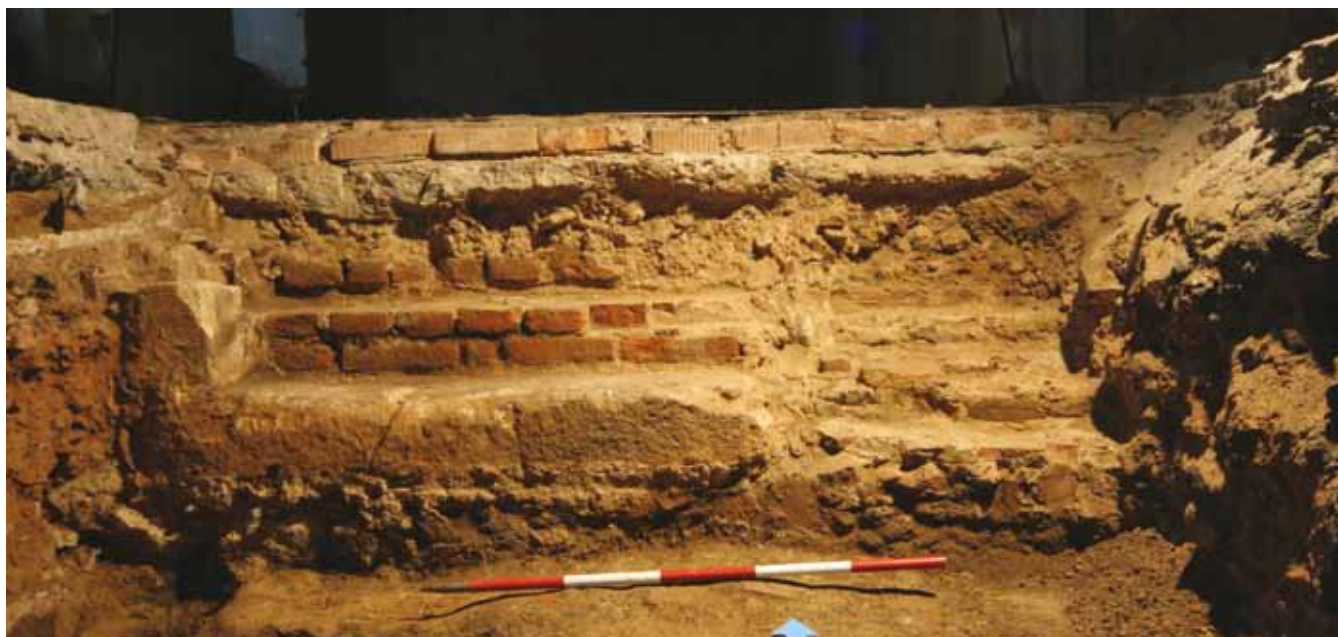
Obr. 7: Pyrotechnologické zařízení při severní stěně varny (snad topeniště pivovarské pánve). Foto archiv Archaia Brno o.p.s. i.č. 13334-2006

Obr. 6: Torzo sladovnické pece odkryté archeologickým výzkumem v roce 2006. Foto archiv Archaia Brno o.p.s. i.č. 10398-2006

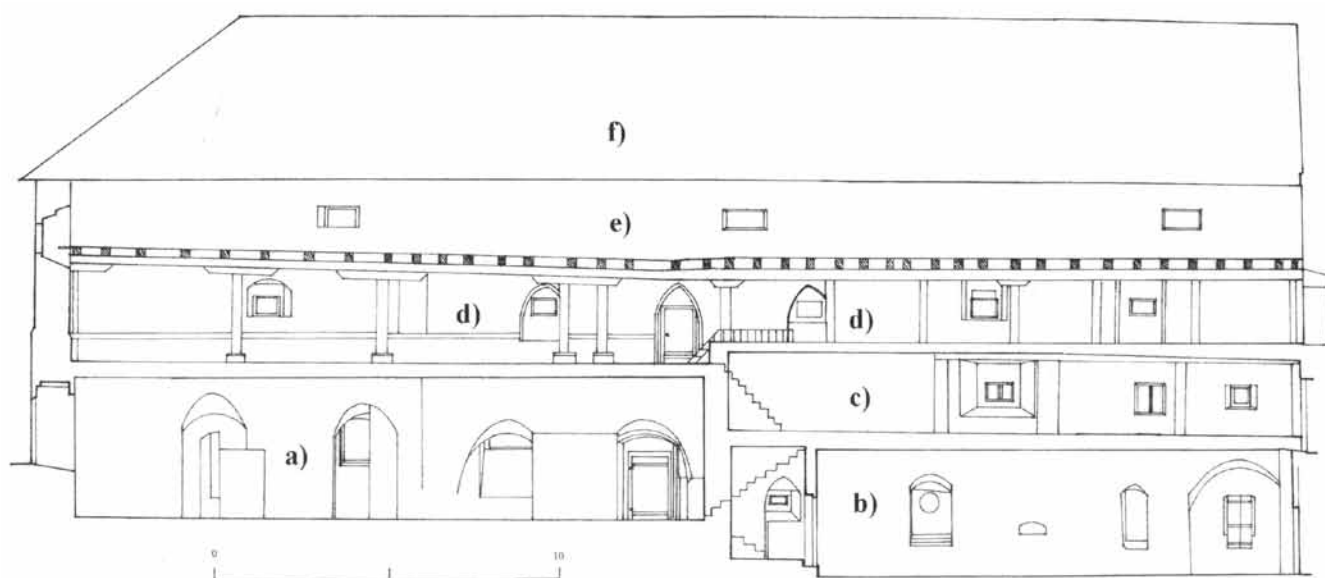
Jako varna a spilka sloužilo celé severní křídlo pivovaru. V severní části budovy při průjezdu do velkého nádvoří lze počítat s umístěním varny. Tomu napovídá i nález zahloubeného otopného zařízení při severní stěně objektu (s.j. 6950). Při severní stěně pivovaru byl již roku 1973 odkryt relikv topeniště s valeně zaklenutým a pravoúhle zahnutým topným kanálem (Bukovský 1994, 33). Následně byla část objektu, respektive jeho obslužného prostoru, odkryta i záchranným archeologickým výzkumem v roce 2006 (Holub 2008, 16). Jednalo se o zahloubenou obdélnou jámu vyzděnou konstrukcí s.j. 6949 z jižní strany přístupnou schodištěm (s.j. 6951) vedeným skrze zeď s.j. 6950. V její západní stěně ústil klenutý topný kanál s.j. 6952, který se dále stácel k jihu mimo zkoumanou plochu. Celé zařízení bylo vyzděno z jednotného formátu cihel 29–29,5 × 14,5 × 6,5 cm. Vlastní pivovarská pánev by pak byla umístěna v severozápadním koutě objektu.

Z varny se po několika schodech zachycených v konstrukci s.j. 6957 sestupovalo do prostoru spilky. Vstup byl armován kamenným ostěním s prahem s.j. 6956 a stupně byly vyzděny z cihel jako s.j. 6955. Později byl vstup zazděn a dva další byly proraženy při obvodových stěnách budovy, jak je to patrné na Stoschekově

plánu. Je možné, že byla tímto způsobem rozšířena varna a rozdílná niveleta podlah napomáhala samospádnému přečerpávání vystírky při výrobě mladiny. Mladina se převádí z pánve do štoků a následně do spilky samospádem většinou v dřevěných korýtkách či potrubích (Bedal 2007, 129; Pešta 2008, 122). Spilka tedy představovala vůči okolnímu terénu mírně zahloubený prostor. Již na shodné niveletě podlah byl zachycen vstup do jižněji situované místnosti umístěný v příčce s.j. 6929, 6928. Konstrukce příčky byla v tomto místě zdvojena, lze uvažovat o budování ve více fázích. V interiéru místnosti byl zachycen mohutný základ v podobě konstrukce s.j. 6927. Na jižní straně byl blok zdiva přizděn k příčce s.j. 6931. Snad se může jednat o masivní základ pro umístění sladovacího štoku. Zajímavostí jistě je, že ve Stoschekově plánu má tato místnost jako jediná valenou klenbu s osou kolmou ose budovy. Ostatní místnosti pivovaru jsou zaklenuty křížově, sladovna pak má plochý strop. V současné době jsou všechny dosud existující místnosti plochostropé, což je následek srovnání nivelet podlah při jedné z rekonstrukcí kláštera kolem poloviny 19. století, jak to dokládají získaná dendrochronologická data (Rybníček – Přemyslovská 2007).



Obr. 8: Detail prahu a části ostění vstupu při zakončení schodiště do prostoru spilky. Foto Archiv Archaia Brno o.p.s. i.č. 13540-2006

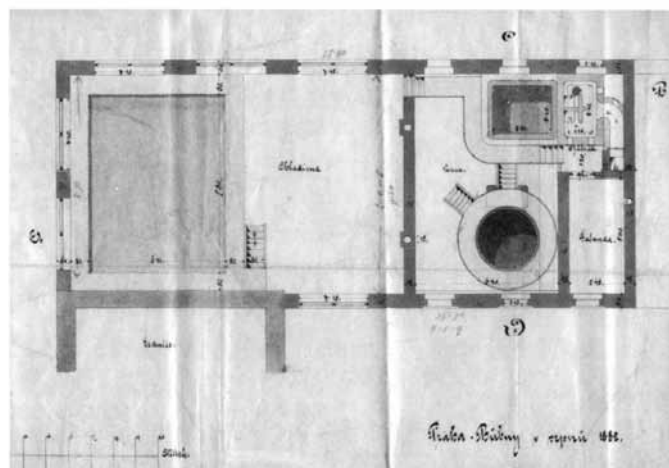
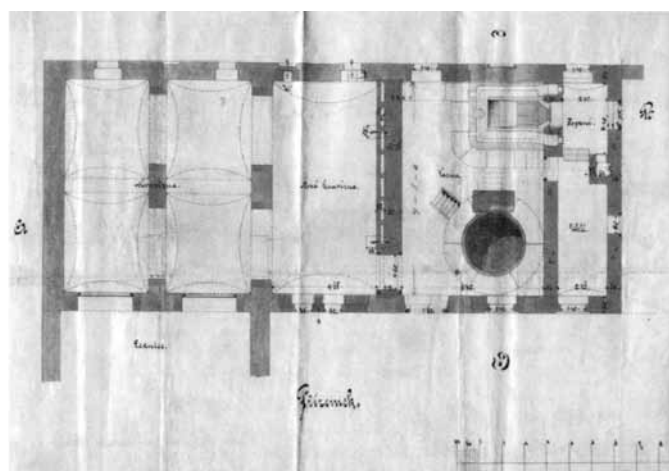
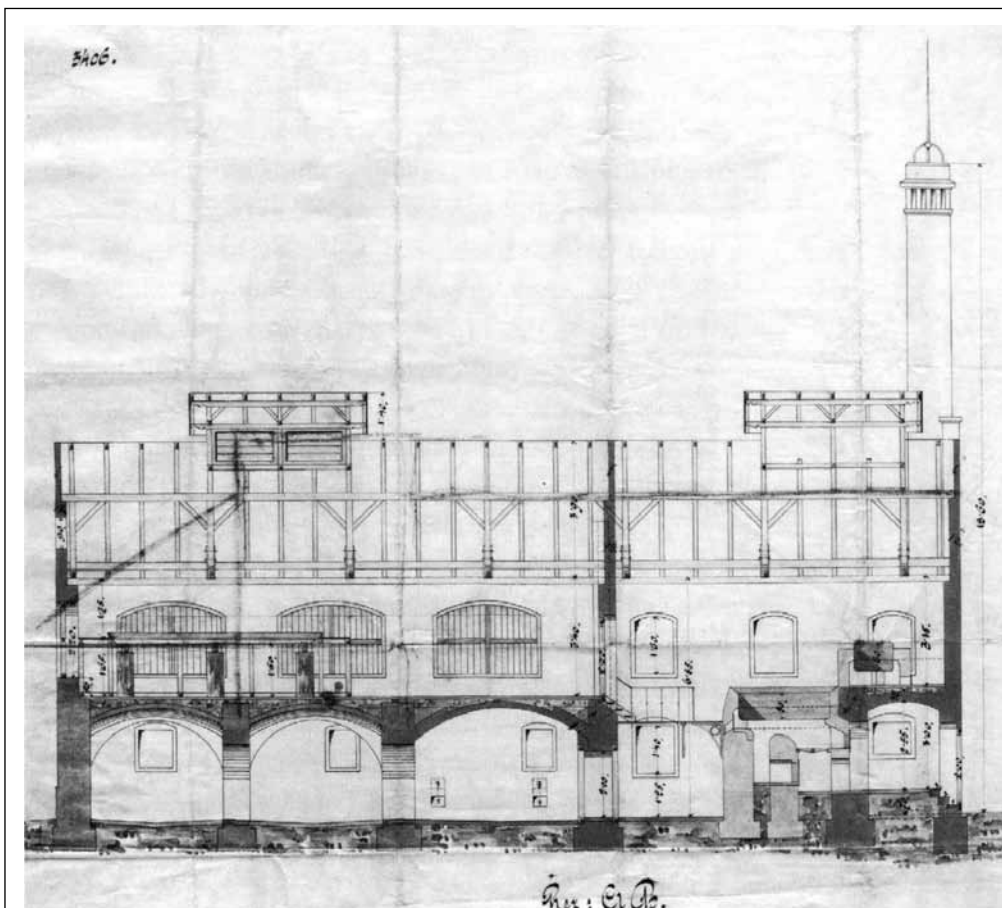


Obr. 9: Řez klášterním pivovarem v Milevsku: a) hvozď, b) spilka, c) humno, d, e) valečka, f) podkroví s chmelovou a sladovou půdou. Podle Pešta 2008

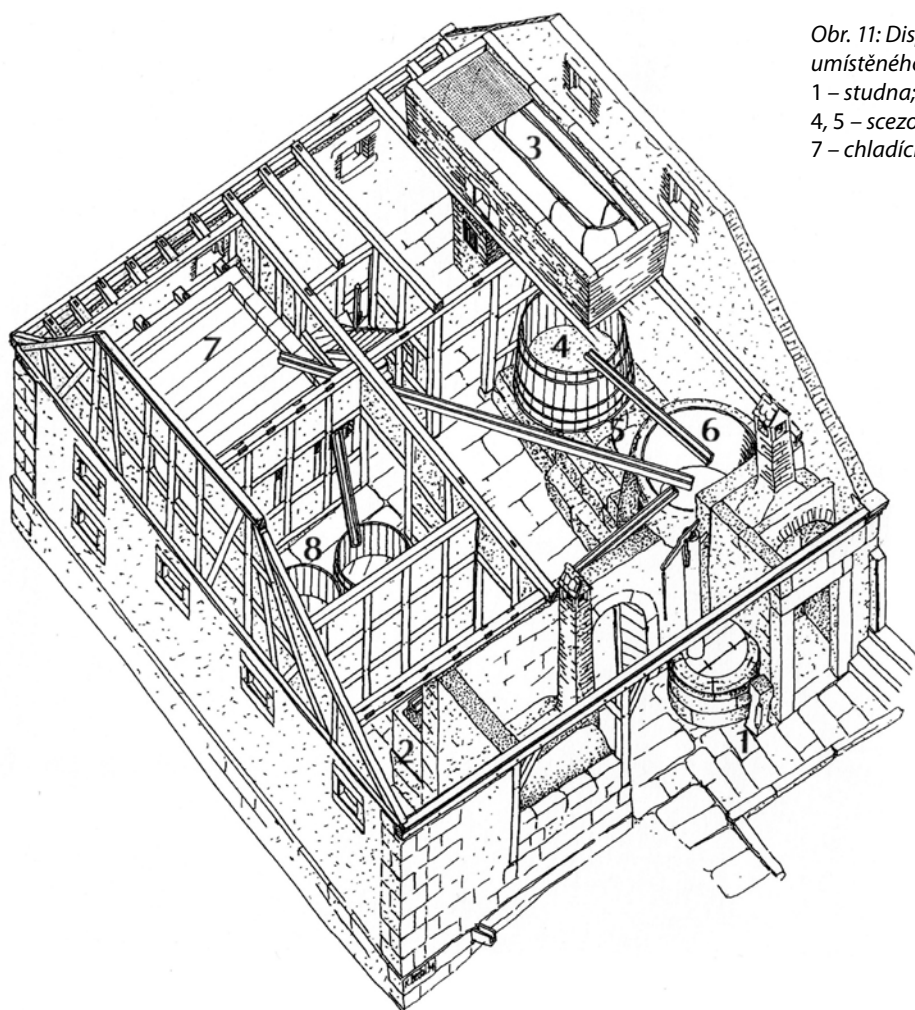
V jižní části západního křídla pivovaru v nároží celého klášterního komplexu se nacházel sklep. Poměrně malý prostor o rozměru $8,5 \times 6$ metru byl přístupný z arkádové chodby dvora východní stěnou, jak je to patrné na Stoschekově plánu.

Co do velikosti a výstavu lze královopolský pivovar srovnávat s klášterním pivovarem v Milevsku v letech 1709–1732 (Pešta 2008, 165–166). V té době milevský pivovar vařil necelou jednu várku týdně, tedy 45–50 várek do roka (Pešta 2008, 164). S takovými hodnotami musíme počítat i u výroby piva v klášterním pivovaru v Králově Poli v období, pro které známe hodnoty výstavu, tj. kolem poloviny 18. století (Kocman 2004, 88). I v případě skladovacího prostoru sklepa jde o v podstatě totožné hodnoty s cca 54 m^2 (Pešta 2008, obr. s. 126) v případě Milevského pivovaru a 50 m^2 v Králově Poli.

Prostory archeologicky zkoumaného pivovaru se sladovnou začleněného do komplexu kartuziánského kláštera v Králově Poli se nikterak nevymykají schématu pivovaru s ročním výstavem kolem 1000 sudů v dané době, tedy 17.–18. století. Pivovar je situován v jihozápadním nároží kláštera. Dispozice pivovaru je tvořena v podobě písmene L, kdy východní křídlo je tvořeno sladovnou se zachycenou sladovnickou pecí – valachem a severní křídlo pak představuje vlastní pivovar se spilkou a sklepem. Pro srovnání můžeme pozorovat dispozice pivovarů ze stejné doby z Milevska (Pešta 2008, 122–127) či Kraisdorfu (Bedal, 2007, 129). I když se z interiéru pivovaru dochovaly pouze pozůstatky pyrotechnologických zařízení, základová zdiva příček a hmota obvodových stěn, můžeme dnes, jak je výše patrné, stále částečně zrekonstruovat jeho podobu.



Obr. 10: Projektová dokumentace z roku 1882 na rekonstrukci obecního pivovaru v Milevsku. Podle Pešta 2008



Obr. 11: Dispozice pivovaru z Kreisdorf, umístěného v rámci skanzenu v Bad Windsheim.
1 – studna; 2 – namáčení sladu; 3 – sušárna sladu;
4, 5 – scezovací a vystírací kádě; 6 – pivovarská pánev;
7 – chladící štoky; 8 – spilka. Podle Bedal 2007



Obr. 12: Interiér pivovaru z Kreisdorf, umístěného v rámci skanzenu v Bad Windsheim. Foto Archaia Brno o.p.s. i.č. 09758-2008

LITERATURA

- Bedal, K. 2007: Häuser aus Franken, Museumshandbuch, Bad Windsheim.
- Buben, M. M. 2007: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, II./2., Praha.
- Bukovský, J. 1991: Kartuziánská architektura v Čechách a na Moravě, Památky a příroda, č. 9/1991, 520–534.
- Bukovský, J. 1994: Královopolský kartouz, Brno.
- Bukovský, J. – Cejnková, D. 1975: Středověké nálezy ve vnitřním obvodu bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli, Památková péče 35, 235–249.
- Bukovský, J. – Flodrová, M. – Rábová, Z. – Honzík, J. M. – Holub, P. – Merta, D. – Antl, J. – Sadílek, J. – Vrána, V. 2005: Cartusia brunensis, dějiny královopolského kláštera a jeho proměny v 21. století, Brno.
- Foltýn, D. a kol. 2005: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Praha.
- Holub, P. 2008: Brno-Královo Pole, Božetěchova 2, rekonstrukce areálu FIT VUT v Brně, nálezková zpráva o provedení archeologického výzkumu z akcí A006/2006, A015/2006, A090/2006, doplňující stavebně historický výzkum akce A090/2006, NZ č.j. 31/08 uložena v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2002: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001, Přehled výzkumů 43 (2001), Brno.
- Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Zapletalová, D. – Zůbek, A., 2003: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2002, Přehled výzkumů 44 (2002), Brno.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Polánka, P. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2004: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2003, Přehled výzkumů 45 (2003), Brno.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Polánka, P. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – ZŮBEK, A. 2006: Brno (okr. Brno - město), Přehled výzkumů 47, Brno, 16–220.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Polánka, P. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2007: Brno (okr. Brno - město), Přehled výzkumů 48, Brno, 410–461.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2009: Brno (okr. Brno - město), Přehled výzkumů 50, Brno, 345–376.

- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2010: Brno (okr. Brno - město), Přehled výzkumů 51, Brno, 395–401.
- Hosák, L. 2004: Historický místopis země Moravskoslezské, Praha.
- Jan, L., 2004: Ves a klášter ve středověku (1240–1526). In: Milan Řepa a kol., Dějiny Králova Pole, Brno–Královo Pole, 26–69.
- Kocman, P. 2004: Od nástupu Habsburků na český trůn do zrušení kláštera. In: Milan Řepa a kol., Dějiny Králova Pole, Brno–Královo Pole, 70–98.
- Konečný, L. 1983: Odkryv telovzdušného zařízení na hradě Vranově nad Dyjí a jeho postavení v evropském vývoji, Archaeologia Historica 8, 449–470.
- Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2001: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2000, Přehled výzkumů 42 (2000), Brno.
- Kuča, K. 2000: BRNO, vývoj města, předměstí a připojených vesnic, Praha.
- Pešta, J. 2008: Když se v Milevsku vařilo pivo, Milevsko.
- Řepa, M. a kol. 2004: Dějiny Králova Pole, Brno–Královo Pole.
- Samek, B. 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska 1, A–I, Praha.
- Žák, K. 1929: Dějiny kartouze královopolské, Nové město na Moravě.

PRAMENY

Brno-Královo Pole, kartuziánský klášter, zaměření stávajícího stavu, přízemí., Sign. Stoschek Ingenieur, dat. 1784. MZA Brno, D 22 Sbírka map a plánů, inv. č. 320, sign. 411, č. mapy M 13/14.

Veduta Královopolského kláštera od P. Martina Aretia, Muzeum města Brna i.č. 2196.

1st Military Survey, Section No. 77, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna – dostupné na <http://oldmaps.geolab.cz/>.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.html#show:-MOR111318260>, 19. 9. 2012